

Eğitim Fakültelerinin Sınıf Öğretmenliği Programlarının Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerini Kazandırma Düzeyi

Mesude AYAN*

Yusuf BUDAK**

Öz: Bu araştırma, eğitim fakültelerinin, Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerini (ÖMGY) kazandırma derecesini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nicel boyutta veri toplama aracı olarak anket; nitel boyutta ise yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem formu kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini beş üniversitenin eğitim fakülteleri sınıf öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adayları; örneklemini nicel boyutta 278 öğrenci, nitel boyutta ise 50 öğretmen adayı oluşturmuştur. Nitel boyutta 30 öğretmen adayı ile görüşme, 20 öğretmen adayı ile gözlem yapılmıştır. Verilerin analizi, nicel boyutta yüzde, frekans ve aritmetik ortalamalar hesaplanarak; nitel boyutta ise betimsel analiz yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel bulgularının sonuçlarına göre öğretmen adayları, eğitim fakültelerinin ÖMGY'yi genel olarak "Oldukça" ve "Çok" düzeyinde kazandırdığı görüşündeyken; nitel boyutta yapılan görüşmelerde ise, ÖMGY'nin eğitim fakültelerinde "Yeterince Kazandırılmadığı" yönünde görüş belirtmişlerdir. Gözlemler sonucu adayların, gözlenebilir yeterlik maddelerinde de çoğunlukla yetersiz oldukları gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, Sınıf Öğretmenliği Programları, Öğretmen Yeterlikleri

The Degree to Gain the Generic Competencies of Teaching Profession through the Primary School Teacher Training Curriculum in Faculties of Education

Abstract: This study was conducted to determine the degree to gain the general teacher competencies in faculty of education. For the collection of the quantitative data, survey and for the collection of qualitative data, semi-structured interview and observation form was used. Population of the research was consisted of prospective teachers studying classroom teaching at the faculties of education of five universities and its sample was consisted of 278 students for the quantitative data and 50 prospective teachers for the qualitative data. For the qualitative data, 30 prospective teachers were interviewed and 20 were observed. The quantitative data analysis was carried out by calculating the frequency and the arithmetic mean and qualitative data analysis was carried out with the descriptive analysis approach. According to the findings of the quantitative results of the prospective teachers, they think that faculties of education enable the students to gain "GTCP" in a degree of "quite" and "very". However, according to the findings of the qualitative results obtained from the interviews, they stated that GTCP weren't gained in an enough degree in the faculties of education. The results of the observations on the candidates showed that they were often not enough in the qualifying items that can be observable.

Keywords: Generic Competencies of Teaching Profession, Primary Education Programs, Teacher Competencies.

Küreselleşme dünya üzerindeki pek çok olay ve olguyu etkilemektedir. Çağımızda küresel temelde her alanda etkileşimin kısa sürede ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi öğrenme ihtiyacının da süreklilik göstermesine yol açmaktadır. Bu olgu özellikle aktif nüfusu oluşturanlar başta olmak üzere geniş kitleleri sürekli öğrenmeye dayalı bir gelişimsel döngünün içine itmektedir. Yaşam boyu eğitim ve yaşam boyu öğrenme, bu döngüden kaynaklanan eğitimsel bir olgudur. Bu çerçevede temel eğitim ve mesleki eğitim paradigması değişmiştir. Mesleki eğitim ve temel eğitim bireyin, gelişmeleri izleyip kendini sürekli geliştirme düşüncesi temeline oturtulmaktadır (Budak 2009). Bilginin hızla üretilip tüketildiği günümüzde özellikle gelişmiş toplumların fertleri, çağın gereklerine uyum sağlamak için kendilerini sürekli geliştirme durumundadır. Gelişmeler mesleki nitelikleri ve dolayısıyla mesleklerin yapılma biçimlerini de etkilemektedir. Bu gerçek "meslek" kavramına bakış açısına da yansımakta ve

* Dr, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye, mesay72@gmail.com

**Prof. Dr, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Program Geliştirme Bölümü, Ankara, Türkiye, budaky@gazi.edu.tr

performans ölçümünü ön plana çıkarmaktadır. Performansın ölçülmesi amacıyla ilgili ölçütlerin belirlenmesi ve bu ölçütler ışığında eğitim planlarının yapılması bir gereklilik olarak algılanmaya başlamıştır. Bir işin meslek olarak nitelendirilebilmesi için özel bir uzmanlık alan bilgisi temelinde akademik bir eğitimle kazandırılabilir becerileri içermesi ve iş olarak tanımlanması gerekir (Şahin, 2006; Tezcan, 1997).

Nitekim Myers (1973) ve Özdemir ve Yalın, (1998)'e göre bir iş ya da uğraşın meslek olarak tanımlanabilmesi için bilimsel kuramlara dayalı bir bilgi temeline dayanması, hizmet sunmayı hedeflemesi, diploma ya da sertifika ile belgelenebilir olması gibi özellikler göstermesi, ayrıca mesleki eğitim ve geliştirmeyi sağlayıcı ölçütleri dikkate alması gerekmektedir. Son dönemlerde yapılan araştırmalara göre Case (1999 Akt. Şahin, 2006) benzer görüşleri paylaşarak bir işin mesleki nitelik göstermesinin performans ölçütü kavramıyla vurgulanan ideal ölçütler takımına dayalı olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Buna göre bir işin mesleki nitelik gösterebilmesi için tanımlanabilir ve belli performans ölçütleriyle ifade edilebilir nitelik göstermesi gerekir.

Meslek tanımlarından yola çıkarak öğretmenliğin bir meslek olarak nitelendirilebileceği düşünülebilir. Bilimsel kuramlara dayalı bir bilgi temeline dayanması, öğretmen olabilmek için bir diploma ya da sertifikanın ön koşul olması, mesleki gelişim amaçlı hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin planlanması, öğretmenliğin bir meslek olduğunu kanıtlar niteliklerdir (Şahin, 2006).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde diğer mesleklerin yanı sıra öğretmen yeterliklerinin de dünyanın gelişmiş ülkelerinde üzerinde çalışılan bir konu olduğu ortaya çıkmıştır. Eğitim sisteminde köklü değişimler için adım atan ülkeler öncelikle öğretmen yeterliklerini geliştirerek işe başlamışlardır (Varış, 1973). Öğretmen yeterlikleri uluslar arası alanyazında farklı isimlerde yer almıştır. "Öğretmen Standartları", "Çağdaş Öğretmen Profili", "Öğretmenlik Mesleği Ölçütleri", "Öğretmen Eğitimi" temelde öğretmen yeterliklerini içeren farklı başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Navarro, 2003; NcNess ve diğerleri, 2003; OECD, 2004). ABD'de Öğretmen Eğitimi Akreditasyon Ulusal Kurumu (NCATE), "Öğretmenlik Mesleği Standartları" çalışmasıyla en temel öğretmen yeterliklerini bir araya getirmiştir (NCATE, 2002).

AB ise öğretmen eğitimi üzerine yayınladıkları raporlarında öğretmenleri diğer mesleklerden farklı kılan ve onların sahip olması gereken yeterlikleri üç temel başlıkta toplamıştır. Farklı görevler başlığı altında öğretime ilişkin yeterlikler, sorumluluklara ilişkin yeterlikler, tematik bir yaklaşımı izleyen konu alanı yeterlikleri olarak açıklamış, bu yeterliklerin çağın getirdiği yenilikler doğrultusunda değişebileceğini belirtmişlerdir (Buchberger, Campos, Kallos ve Stephenson, 2000:37).

So, Chang ve Tsang (1996)'ya göre öğretmen yeterliklerinin belirlenmesi ve kullanılması öğretmen eğitiminde oldukça önemlidir. İlk olarak öğretmen adayları, yeterlikleri mesleki anlamda kendileri için bir gösterge olarak kullanmaktadır. İkinci olarak, öğretmen yetiştiren kurumlar eğitim programlarını en üst düzeyde belirlenen yeterlikleri kazandırmak için yeniden düzenlemektedirler. Son olarak öğretmen yetiştiren eğitimciler, öğretmen yeterliklerini öğretmenlerin her aşamada gelişimlerini yansıtmak için kullanmaktadırlar.

Whiteker (2006)'e göre eğitimin gelişmesi ve beklenen düzeyde olabilmesi için tüm öğretmenlerin en iyi olarak nitelenen öğretmenler düzeyine çıkarılmasına yönelik çaba harcanmalıdır. Okulları geliştirmek için öncelikle iyi öğretmenler seçilmeli, sonraki süreçte öğretmenlerin mesleki gelişimleri sürekli desteklenmelidir. Programlar tek başına okul gelişimini sağlayamaz. Onları uygulayacak ve geliştirecek kişiler eğitim paydaşları, öncelikle de öğretmenlerdir. Bu bilinçle gelişmiş ülkelerin eğitim alanında gerçekleştirdiği çalışmaların temelinde öğretmen yetiştirme ve öğretmen gelişimini odak alan çalışmaları yerleştirmişlerdir.

Öğretmen "Eğitim ortamında istendik davranışları kazandıran profesyonel kişi"(Sönmez, 2000:2) olarak da tanımlanabilir. O halde öğretmenin istendik davranışları kazandırma konusunda iyi

yetiştirilmesi ve bu konuda özel bir yeteneğe ve öğretmenliğe uygun kişilik özelliklerine sahip olması gerekir (Budak 2011). Öğrenme kuramları, gelişim ilkeleri, öğrenmeyi değerlendirme gibi pek çok konuda yeterlilik gerektirmektedir. Zaman zaman farklı uygulamalar olsa da öğretmenlik mesleğini gerçekleştirmenin ön koşullarından biri mesleki eğitim almak; bu eğitim sonunda bir diploma veya sertifika ile göreve başlamaktır. Pek çok ülkede mesleki standartların ve yeterliklerin belirlenmesi yönündeki çalışmaların hızla arttığı da gözlenmektedir. Bu bağlamda mesleki eğitimde yeterlik anlayışı, günümüzde meslekte kullanılan teknolojiler ve tekniklerin gelişimine paralel olarak değişmektedir. İşle ilgili işlem basamaklarını kapsayan yeterlik anlayışının yanı sıra çok yönlü sorun çözme zekâsı önemli görülmektedir. Bu durum son zamanlarda mesleki profesyonelleşme ifadesiyle vurgulanmaktadır. Öğretmenlik mesleği yeterlikleri, öğretmen yetiştirmede belli düzeyde eğitim kalitesinin yükseltilmesine katkı sağlar. Söz konusu yeterlilikler, öğretmenin yetiştirilmesi ve hizmetiçi eğitim yoluyla mesleki niteliklerinin geliştirilmesinde ölçüt işlevi görürler. Bu ölçütler ışığında eğitim planlanabilir ve gerçekçi eğitim ihtiyacı belirlenebilir (Budak, 2011). Böylece meslekte profesyonelleşme gerçekleştirilebilir.

Belirtilen doğrultuda öğretilerin öğretmenlik mesleki bilgileri, alan bilgisi ve genel kültür olmak üzere üç temel alanda belirlenen yeterliklere sahip olması gereklidir. Eğitim sistemlerinin başarılı sonuçlarıyla adını duyuran pek çok ülkede de bu üç ana başlık kapsamında öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesinde çalışmaların sürdürüldüğü gözlenmektedir (Küçükahmet, 2000; Gürkan ve Gökçe, 1999; Özdemir ve Yalın, 1999; Gökçe, 2000; Kavcar, 2002; Rice, 2003; Celep, 2004; Acar, 2005; Malm, 2009).

Türkiye’de de öğretmenlik mesleki yeterliklerine ilişkin çalışmalar yapılarak uygulamaya konmuştur. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri 6 yeterlik alanı, 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesinden oluşmaktadır. Aşağıda ana yeterlikler ve alt yeterlikler verilmiştir (<http://otmg.meb.gov.tr>).

Yeterlik Alanları ve Alt Yeterlikler:

- A- Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim
 - A1- Öğrencilere Değer Verme, Anlama ve Saygı Gösterme
 - A2- Öğrencilerin Öğrenebileceğine ve Başaracağına İnanma
 - A3- Ulusal ve Evrensel Değerlere Önem Verme
 - A4- Öz Değerlendirme Yapma
 - A5- Kişisel Gelişimi Sağlama
 - A6- Mesleki Gelişmeleri İzleme ve Katkı Sağlama
 - A7- Okulun İyileştirilmesine ve Geliştirilmesine Katkı Sağlama
 - A8- Mesleki Yasaları İzleme, Görev ve Sorumlulukları Yerine Getirme
- B- Öğrenciyi Tanıma
 - B1- Gelişim Özelliklerini
 - B2- İlgilileri ve İhtiyaçları Dikkate Alma
 - B3- Öğrenciyi Değer Verme
 - B4- Öğrenciyi Rehberlik Etmek
- C- Öğrenme ve Öğretme Süreci
 - C1- Dersi Planlama
 - C2- Materyal Hazırlama
 - C3- Öğrenme Ortamlarını Düzenleme
 - C4- Ders Dışı Etkinlikleri Düzenleme
 - C5- Bireysel Farklılıkları Dikkate Alarak Öğretimi Çeşitlendirme
 - C6- Zaman Yönetimi
 - C7- Davranış Yönetimi
- D- Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme

- D1- Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Tekniklerini Belirleme
- D2- Değişik Ölçme Tekniklerini Kullanarak Öğrencinin Öğrenmelerini Ölçme
- D3- Verileri Analiz Ederek Yorumlama, Geri Bildirim Sağlama
- D4- Sonuçlara Göre Öğretme-Öğrenme Sürecini Gözden Geçirme
- E- Okul-Aile ve Toplum İlişkileri
 - E1- Çevreyi Tanıma
 - E2- Çevre Olanaklarından Yararlanma
 - E3- Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme
 - E4- Aileyi Tanıma ve Ailelerle İlişkilerde Tarafsızlık
 - E5- Aile Katılımı ve İşbirliği Sağlama
- F- Program ve İçerik Bilgisi
 - F1- Türk Milli Eğitimin Amaç ve İlkeleri
 - F2- Özel Alan Öğretim Programı Bilgisi ve Uygulama Becerisi
 - F3- Özel Alan öğretim Programını İzleme, Değerlendirme ve Geliştirme

Bireylere meslek kazandırmayı ve onları bir meslekte uzmanlaştırmayı hedef edinen kurumların eğitim programları, belirlenen mesleki yeterlikleri karşılamalıdır. Bu araştırma mevcut eğitim fakültesi programlarının öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesinde değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Araştırmanın amacı eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının öğretmen yeterliklerini ne derecede kazandığını ortaya konmaktır. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programlarının, Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerini kazandırma düzeyine ilişkin sınıf öğretmenliği son sınıf lisans öğrencilerinin görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenliği son sınıf lisans öğrencileri okul deneyimi dersi kapsamında gözlenebilir performans göstergelerini hangi düzeyde gerçekleştirmişlerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, var olan bir durumu olduğu şekilde betimlemeyi amaçladığından tarama modeli özelliği taşımaktadır. Tarama araştırmacısı, nesnenin ya da bireyin doğrudan kendisini inceleyebileceği gibi, önceden tutulmuş çeşitli kayıtları kendi incelemeleri ile bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlar (Karasar, 2009). Bu çalışma da eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının öğretmen yeterliklerini ne derecede kazanmaktadır sorusuna cevap arandığından tarama modeli kapsamında bir çalışmadır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2009-2010 öğretim yılında Hacettepe, Gazi, Abant İzzet Baysal, Yüzüncü Yıl ve Mustafa Kemal Üniversiteleri Eğitim Fakülteleri İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programlarında öğrenim gören 853 son sınıf lisans öğrencisi, örneklemi ise bu öğrencilerden 278'i oluşturmuştur..

Verilerin Toplanması

Nitel veriler örneklem grubu içinde yer alan öğrencilerden oluşan altışar öğrencinin oluşturduğu toplam beş gruptan odak grup görüşmeleri ve öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında 20 öğretmen adayı öğrencinin gözlenmesi yoluyla, nicel veriler ise anket yoluyla toplanmıştır. Gözlem kapsamına

alınan öğrenciler, Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi öğrencileri arasından şans yoluyla belirlenmiştir.

Nicel veriler anket yoluyla toplanmıştır. Anketlerin kapsam geçerliği için uzman kanısına başvurulmuştur. Geçerlik çalışması için altı akademisyen; Öğretmen Eğitimi ve Yetiştirme Dairesinde görevli iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda maddeler üzerinde çalışılarak anket maddelerinin son şekli verilmiştir. Anketin güvenilirlik çalışmaları için bir üniversitenin eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği bölümünden 106 son sınıf öğrencisine ön uygulama yapılmış, anket maddeleri güvenilirlik analizinde Cronbach-Alpha değeri. 86,35 olarak belirlenmiştir.

Görüşme formunun geçerliğini belirlemek için altı akademisyen ve iki eğitim uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Görüşmeler yüz yüze yapılarak katılımcıların izniyle kayıt cihazı kullanılmıştır. Gözlem formu, yeterlik maddelerine ait performans göstergeleri arasından gözlenebilir olma niteliğine göre seçilmiştir. Gözlenen kişinin performansı gösterme durumuna göre “gerçekleştirdi”, “kısmen gerçekleştirildi” ya da “gerçekleştirmede” seçenekleriyle kategoriler oluşturulmuştur. Gözlem formuyla ilgili de İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bölümlerinden üç akademisyenin, Eğitim Programları ve Öğretimi bölümünden iki akademisyenin görüşü alınmış, gerekli düzenlemelerden sonra Gazi Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nden dört öğrenciyle ön uygulama yapılmış ve formun son şekli verilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri çözümünde nicel ve nitel teknikler uygulanmıştır Öğrencilerin görüşleri (görüşme sonucu elde edilen veriler) nitel veri analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Görüşmeler kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiş, daha sonra tüm konuşmalar bilgisayarda yazılı kayıt haline getirilmiştir. Görüşme metinleri hem araştırmacı tarafından hem de diğer bir uzman tarafından analiz edilmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen ve her bir yeterlik maddesini içeren bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Kontrol listesinde belirtilen görüşlerin yeterlikleri kazandırma düzeyiyle ilgili olarak “kazandırmaktadır”, “kısmen kazandırmaktadır” ve “kazandırmamaktadır” sütunları yer almıştır. Araştırmacı ve uzman tarafından analiz edilen görüşme verileri kontrol listesinde belirtilmiş ve her iki görüş karşılaştırılmıştır. Ortak görüşler belirlenmiş, farklılık gösteren görüşlerle ilgili tartışmalar gerçekleştirilerek ortak bir kanıya varılmıştır. Görüşme kayıtları araştırmacı dışında üç uzman görüşüne başvurularak değerlendirilmiş böylece verilerin güvenilir bir biçimde analizi sağlanmıştır.

Öğretmen adaylarının yeterlikler çerçevesinde gözlenebilir performanslarını izlemek amacıyla gerçekleştirilen çekimler (video kamera) her öğrenci için araştırmacı ve alan uzmanı tarafından yine araştırmacının geliştirdiği gözlem formları ile değerlendirilmiştir. Gözlem formları araştırmacı ve uzman tarafından birbirlerine müdahale etmeden doldurulmuştur. Gözlem formunda belirtilen performans göstergesiyle ilgili olarak “gerçekleştirdi”, “kısmen gerçekleştirdi”, ve “gerçekleştirilmedi” sütunları yer almaktadır. Araştırmacı ve uzman tarafından analiz edilen her bir öğrenciye ait video kamera çekimleriyle ilgili gözlem formları sonuçları karşılaştırılmış, ortak veriler belirlenmiş, farklı görüşlerle ilgili olarak çekimler tekrar beraber izlenip üzerinde tartışılmıştır. Öğretmen adaylarının öğretmen yeterliklerine ait gösterdikleri performanslarına göre davranışı gösterme sıklığı (frekansı) hesaplanmıştır. Ayrıca öğretmenlik uygulaması sürecinde yaşanan somut olaylar doğrudan analizlerde yer almıştır.

Bulgular ve Sonuçlar

Kişisel ve Mesleki Gelişim-Mesleki Değerler yeterliğini, sınıf öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin öğrenim gördükleri fakültede ne derecede kazandıklarıyla ilgili değerlendirmelerinin analiz sonuçları Tablo 1’ de yer almaktadır.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri

Tablo 1

Öğrencilerin Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim Yeterliğini Kazanma Düzeylerine İlişkin Görüşleri

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	F	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
1. Öğrencilere Değer Verme	6	1,8	11	3,3	52	15,8	159	48,2	102	30,9	330	4,3
2. Öğrencileri Anlama	4	1,2	14	4,2	58	17,6	151	45,8	102	30,9	330	4,13
3. Öğrencilere Saygı Gösterme	3	0,9	6	1,8	45	13,6	151	45,8	125	37,9	330	4,18
4. Öğrencilerin Öğrenebileceğine İnanma	2	0,6	7	2,1	47	14,2	154	46,7	119	36,1	330	4,28
5. Öğrencilerin Başaracağına İnanma	4	1,2	6	1,8	66	20,0	133	40,3	121	36,7	330	4,09
6. Ulusal ve Evrensel Değerlere Önem Verme	3	0,9	22	6,7	71	21,5	134	40,6	100	30,3	330	3,93
7. Öz Değerlendirme Yapma	4	1,2	20	6,1	84	25,5	141	42,7	81	24,5	330	3,83
8. Kişisel Gelişimi Sağlama	4	1,2	29	8,8	77	23,3	144	43,6	76	23,0	330	3,78
9. Meslekî Gelişimleri İzleme	5	1,5	43	13,0	92	27,9	135	40,9	55	16,7	330	3,58
10. Meslekî Gelişimlere Katkı Sağlama	12	3,6	49	14,8	99	30,0	124	37,6	46	13,9	330	3,43
11. Okulun İyileştirilmesine ve Geliştirilmesine Katkı Sağlama	13	3,9	42	12,7	101	30,6	110	33,3	64	19,4	330	3,52
12. Meslekî Yasaları İzleme,	13	3,9	61	18,5	89	27,0	121	36,7	46	13,9	330	3,38
13. Görev ve Sorumlulukları Yerine Getirme	1	0,3	13	3,9	73	22,1	141	42,7	102	30,9	330	4,00

Tablo 1 incelendiğinde verilerin çoğunlukla “Oldukça” derecesinde yığıldığı görülmektedir. Öğrenciler, sadece “Öğrencilere Değer Verme” (X= 4,3) ve “öğrencilerin öğrenebileceğine inanma” (X= 4,28) alt yeterliklerini “Çok” düzeyinde kazandıklarını düşünmektedirler. “Mesleki gelişimleri izleme ve katkı sağlama”, “Okulun İyileştirilmesine Ve Geliştirilmesine Katkı Sağlama” ve “Mesleki Yasaları İzleme” alt yeterliklerine ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin “Kısmen” ve “Çok az” düzeyine doğru kaydığı görülmektedir.

Yapılan görüşmeler incelendiğinde, adayların “Öğrencilere Değer Verme, Anlama ve Saygı Gösterme” ile “Öğrencilerin Öğrenebileceğine ve Başaracağına İnanma” alt yeterlikleriyle ilgili olarak çoğunlukla kendilerini yeterli (16 aday) ya da kısmen yeterli (12 aday) olarak düşündükleri anlaşılmaktadır. Sadece iki öğrenci bu alanda kendini yetersiz hissetmektedir. Anket sonuçları incelendiğinde öğrenci görüşlerinin X= 4,09-4,3 aralığında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Oldukça yüksek bir değer olan bu ortalamayı destekleyecek şekilde görüş bildiren öğretmen adayları, bu başarının nedenini daha çok uygulama çalışmalarına bağlamaktadır. Düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir “Teorik derslerde çok fazla bir şey kazandığımı düşünmüyorum, Ama uygulamanın öğrenciyi tanımada benim için yaralı olduğunu düşünüyorum.”

Öğretmen adayları, "Ulusal Ve Evrensel Değerlere Önem Verme" yeterliğini kazanma düzeyi ile ilgili görüşlerine bakıldığında anket bulgularına göre “oldukça” kazandıklarını ifade etmişlerdir (X= 3,93). Öğrencilerin %30'u bu yeterliği “çok” kazandığını düşünürken, yaklaşık % 41'i “oldukça” düzeyinde kazandıklarını belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde, anket sonuçlarının aksine öğrencilerin yarısından fazlası aldığı eğitimle bu yeterliği kazanmadığını dile getirmiştir.

Şu an yetersiziz bence. Hiçbir derste gelenek, görenekler, ulusal değerler diye bir şey geçmedi. Örneğin ben şimdi bir okula atanıp ulusal bayramlarla ilgili bir tören yapmaya kalksam çaresiz kalırım. Araştırma yapmamız gerekir bence.

"Mesleki Yasaları İzleme" (X= 3,38), "Mesleki Gelişmelere Katkı Sağlama" (X= 3,43), "Okulun İyileştirilmesine ve Geliştirilmesine Katkı Sağlama" (X= 3,52) ve "Mesleki Gelişmeleri İzleme" (X= 3,58) alt yeterliklerine bakıldığında öğretmen adaylarının kısmen ya da oldukça kendilerini yeterli gördükleri sonucuna ulaşılabilir. Ancak yapılan görüşmeler dikkate alındığında adayların neredeyse tamamına yakını fakültede bu yeterliklere ilişkin bir eğitim almadıklarını, bunlarla ilgili yeterince bilgi, beceri ve anlayış kazanmadıklarını dile getirmişlerdir.

Özel ilgi alanlarımız var örneğin. Ona devam etmek istesek nasıl devam edebiliriz? Hizmetiçi eğitim nasıl olur? Örneğin sınavda KPSS'de soru gelebilir diye söyleniyor bazı konular. Ama hizmet içi eğitim nedir, nasıl başvurulur, kimler katılır, katılmak zorunlu mudur, bunları bilmiyoruz. Bize söylenen, "göreve başlayınca öğrenirsiniz."

"Okulun İyileştirilmesine ve Gelişimine Katkı Sağlama" alt yeterliğine ait bulgular karşılaştırıldığında da yine benzer bir durumla karşılaşmıştır. Öğrencilerin % 33'ü "Oldukça"; % 30,6'sı "Kısmen" ve % 19,4'ü "Çok" düzeyinde bu alt yeterliği kazandığını düşünürken, yapılan görüşmelerde 6 öğrenci yeterliği kısmen; 24 öğrenci ise hiç kazanamadığını ifade etmiştir. Bu durum öğrencilerin okul gelişimi ile ilgili okullarda gerçekleştirilen planlı okul gelişimi uygulamalarından habersiz olarak soruları yanıtlamasından kaynaklanabilir. Öğretmen adaylarının planlı okul gelişim çalışmaları hakkında yeterli bilgi ve uygulama düzeyinde olmadığını gösteren öğrenci görüşlerinden biri şu şekildedir:

Biz bu durumdan şikâyetçiyiz. Okullarda uygulanan pek çok şeyden habersiziz. Stajda ders anlatımlarından not alıyoruz. Ama bir şey de bilmiyor gibiyiz. Verilmesi gereken de verilmiyor. Ben OGYE diye bir şey duymadım.

Sonuç olarak öğretmen adaylarını genel anlamda kişisel ve mesleki değerler- mesleki gelişim alanında anket sonuçlarına göre çoğunlukla kendilerini yeterli bulmaktadırlar. Görüşme sonuçları da bu bulguları desteklemektedir. Ancak "Ulusal ve Evrensel Değerlere Önem Verme", "Mesleki Yasaları İzleme", "Mesleki Gelişmelere Katkı Sağlama", "Okulun İyileştirilmesine ve gelişimine Katkı Sağlama" alt yeterliklerine ilişkin anket sonuçlarına göre kendilerini "oldukça" yeterli hisseden öğrenciler, görüşmelerde çoğunlukla kendilerini yetersiz olarak bulduklarını dile getirmişlerdir.

Sınıf Öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin ikinci yeterlik alanı olan "Öğrenciyi Tanıma" yeterliğini öğrenim gördükleri fakültede ne derecede kazandıklarıyla ilgili değerlendirmelerinin nicel analiz sonuçları Tablo. 2' de yer almaktadır.

Tablo 2
Öğrencilerin Öğrenciyi Tanıma Yeterliğini Kazanma Düzeylerine İlişkin Görüşleri Değerlendirmeleri

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Gelişim Özelliklerini Dikkate Alma	4	1,2	10	3,0	65	19,7	151	45,8	100	30,3	330	4,01
2. İlgi ve İhtiyaçları Dikkate Alma	4	1,2	12	3,6	54	16,4	151	45,8	109	33	330	4,06
3. Öğrenciyi Değer Verme	5	1,5	5	1,5	49	14,8	128	38,8	143	43,3	330	4,21
4. Öğrenciyi Rehberlik Etmek	7	2,1	14	4,2	48	14,5	147	44,5	114	34,5	330	4,05

Tablo 2'ye göre öğretmen adaylarının "Öğrenciyi Tanıma" yeterliğine ait alt yeterlik maddelerini kazanma düzeylerine ilişkin görüşlerinin "Oldukça" derecesinde dağılım gösterdiği görülmektedir. Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme bulgularına bakıldığında da anket verilerine paralel bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Görüşme yapılan 30 öğrencinin 27'si belirtilen alt yeterliklerin tamamını kazandıklarını düşünmektedir. Bu konuda olumlu görüşler bildiren adaylar öncelikle Rehberlik,

Kaynaştırma Eğitimi, Sınıf Yönetimi, Gelişim ve Öğrenme, Eğitim Psikolojisi olmak üzere öğretim derslerinde de öğrenciyi tanımayla ilgili belirtilen yeterliklerin kazandırıldığını belirtmiştir:

Rehberlik derslerinde genel anlamda teorik olarak, bazı bilgileri gördük, uygulama yapmadık. Bireysel farklılıklar konusuna değindik mesela. Farklı öğrencilere nasıl yaklaşılması gerektiğini, öğrenme farklılıkları durumunda nasıl davranılması gerektiğini, bu tarz şeyleri öğrendik.

Öğretmen adaylarıyla ilgili genel kaniya bakınca, adayların öğrenciyi tanıma yeterlik alanına ait tüm alt yeterliklerle ilgili, çoğunlukla yeterli olarak mezun olacakları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Öğrenciler fakülte'deki eğitimle özellikle teorik bilgileri yeterince aldıklarını, bu bilgileri uygulamaya aktarmayla ilgili bireysel gayretlerinin yanında uygulama sürecine yönelik bazı düzenlemeler ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Öğrencilerin "Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeterliğini" öğrenim gördükleri fakülte'de ne derecede kazandıklarıyla ilgili değerlendirmelerinin nicel analiz sonuçları Tablo. 3' de yer almaktadır.

Tablo 3

Öğrencilerinin Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeterliğini Kazanma Düzeylerine İlişkin Görüşleri

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	F	%	f	%	f	%	F	%	f	%		
1. Dersi Planlama	7	2,1	23	7	77	23,3	139	42,1	84	25,5	330	3,82
2. Materyal Hazırlama	7	2,1	26	7,9	80	24,2	142	43,0	75	22,7	330	3,76
3. Öğrenme Ortamlarını Düzenleme	4	1,2	20	6,1	78	23,6	154	46,7	74	22,4	330	3,83
4. Ders Dışı Etkinlikleri	10	3	25	7,6	95	28,8	134	40,6	66	20	330	3,67
5. Bireysel Farklılıkları Dikkate Alarak Öğretimi Çeşitlendirme	7	2,1	26	7,9	54	16,4	138	41,8	105	31,8	330	3,93
6. Zaman Yönetimi	3	0,9	19	5,8	112	33,9	143	43,3	53	16,1	330	3,68
7. Davranış Yönetimi	3	0,9	16	4,8	99	30	163	49,4	49	14,8	330	3,72

Öğretmen adaylarının üçüncü yeterlik alanı olan Öğrenme ve Öğretme Süreci yeterlik alanıyla ilgili olarak görüşlerinin "oldukça" derecesinde dağılım gösterdiği görülmektedir. Alt yeterliklerin ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın "Bireysel Farklılıkları Dikkate Alarak Öğretimi Çeşitlendirme" alt yeterliğine ait olduğu görülmektedir ($X= 3,93$). En düşük ortalama ise "Ders Dışı Etkinlikleri Planlama" ($X= 3,67$) ve "Zaman Yönetimi" ($X= 3,68$) alt yeterliklerine aittir.

Tablo incelendiğinde Dersi Planlama, Materyal Hazırlama, Öğrenme Ortamlarını Düzenleme alt yeterliklerine yönelik bulguların birbirine yakın değerler olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılanların yarısına yakını belirtilen yeterlikleri "Oldukça" düzeyinde; yaklaşık dördte biri "Çok" düzeyinde ve yine yaklaşık dördte biri "kısmen" kazandıklarını düşünmektedirler. Öğretmen adaylarının bu alanlarda kazandıklarını düşündükleri yeterlik düzeyleri ve bunları hangi derslerde gerçekleştirdiklerine ilişkin görüşleri analiz edilmiştir. Buna göre dört üniversitede öğrenim gören öğrencilerin hemen hemen hepsi belirtilen üç alt yeterlik için fakülte'de verilen eğitimin yeterli olduğunu dile getirmiştir. Diğer üniversitede öğrenim gören öğrencilerin ise bu alt yeterliklere ilişkin görüşleri "kısmen" yeterli ya da yetersiz şeklindedir. Olumlu görüş bildiren öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Materyal hazırlama ve derste uygulama konusunda yeterli olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü bununla ilgili hem teoride hem de uygulamada baya deneyimler yaşadık. Gittiğimiz her okulda bu bilgiler ve maddelerle amaca uygun materyaller geliştirebiliriz diye düşünüyorum. Planlama konusunda da fen bilgisi öğretiminde özellikle 5 E modelini öğrendik. Öğrencilerin dikkatini çekme, hedeften haberdar etme, bunların planlamasını biz fen ve teknoloji dersinde konu anlatırken gördük. Öğrenme öğretme sürecine ilişkin olarak ortamı düzenlemeyi öğrendik.

Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde bu kazanımları hem başlı başına Materyal Geliştirme, Sınıf Yönetimi, Öğretim İlke ve Yöntemleri derslerinde hem de öğretim (Sosyal Bilgiler Öğretimi, Fen ve Teknoloji Öğretimi...) derslerinde kazandıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının planlama konusunda farklı görüşlere sahip olduğu da görüşme bulgularından ortaya çıkmıştır. Şöyle ki bir grup öğrenci planlamanın nasıl yapıldığını, derste nasıl uygulanacağını en iyi şekilde kavradıklarını, derse plansız girilmeyeceği bilincini kazandığını dile getirirken, bir grup öğrenci MEB'in yeni uygulaması nedeniyle plan yapmanın gereksiz olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle dersi planlama üzerinde geçmiş yıllarda olduğu gibi durmanın anlamı olmadığını düşünmektedir. Bir öğrenci, bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle belirtmiştir:

Bir de ders planları MEB tarafından kılavuzlar kanalıyla öğretmenlere ulaştığı için yazılı bir plan yapılmıyor. Matbu bir plan hazırlanmayacağı söylendi. Biz sadece öğrenme öğretme sürecini planlıyoruz. Ders planı yapmayı öğrendik ama uygulamıyoruz.

Bir grup öğrenci de her ne kadar MEB tarafından okullara gönderilen kılavuz kitaplar plan yerine kullanılsa da okulun, öğrencilerin durumu dikkate alınarak gözden geçirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bir öğrenci öğretmenlik uygulamasında planlamayla ilgili karşılaştığı bir durumu şöyle açıklamıştır.

Alanda öğretmenler artık hiç plan yapmıyorlar. Öğrenciler de diyor ki, şimdi öğretmen kitabı açacak, oradaki soruyu soracak bize. Oysa kılavuz kitap sadece bir taslak. Onu genişletmek, senin elinde. O yüzden o kadar da bağlı kalınmasın kılavuz kitaplara. Zaten hocalarımız bize hep söylüyor. Elinizde kılavuz kitaplar olacak. O size rehber olacak ve belki siz göreve başlayınca bu uygulama kaldırılacak dediler.

Sonuç olarak öğrencilerin "Öğrenme ve Öğretme Süreci" yeterlik alanına ilişkin anket sonuçlarına göre çoğunlukla kendilerini yeterli hissetmektedirler. Yapılan görüşmelerin analizi de bu durumu destekler nitelikte olup, birkaç öğrenci dışında yeterliklerin kazandırıldığı yönündedir.

Sınıf Öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin diğer bir yeterlik alanı olan "Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme" yeterliğini öğrenim gördükleri fakültede ne derecede kazandıklarıyla ilgili anketlere verdikleri yanıtların analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4

Öğrencilerin Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme Yeterliğini Kazanma Düzeylerine İlişkin Görüşleri

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	F	%	f	%	F	%	F	%	f	%		
1. Ölçme ve değerlendirme Yöntem ve Tekniklerini Belirleme	5	1,5	35	10,6	95	28,8	150	45,5	45	13,6	330	3,59
2. Değişik Ölçme Tekniklerini Kullanarak Öğrencinin Öğrenmelerini Ölçme	9	2,7	33	10	100	30,3	139	42,1	49	14,8	330	3,56
3. Verileri Analiz Ederek Yorumlama,	6	1,8	37	11,2	111	33,6	143	43,3	33	10	330	3,48
4. Öğrencilerin Öğrenmesi ve Gelişimi Hakkında Geri Bildirim Sağlama	4	1,2	25	7,6	65	19,7	156	47,3	80	24,2	330	3,56
5. Sonuçlara Göre Öğretme-Öğrenme Sürecini Gözden Geçirme	4	1,2	27	8,2	68	20,6	154	46,7	76	23	330	3,91

Tablo 4'e göre belirtilen yeterlik alanında öğrenciler, kendilerini "Oldukça" düzeyinde yeterli hissetmektedir. Verilerin yüzde ve frekans değerlerine bakıldığında "Ölçme Ve Değerlendirme Yöntem Ve Tekniklerini Belirleme, Değişik Ölçme Tekniklerini Kullanarak Öğrencilerin Öğrenmelerini Ölçme, Verileri Analiz Ederek Yorumlama" alt yeterliklerine ilişkin değerlerin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu alt yeterliklerin değerleri "Kısmen" derecesinde % 30; "Çok" derecesinde % 10-15 iken, öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimi hakkında geri bildirim sağlama, sonuçlara göre öğretme-öğrenme sürecini gözden geçirme alt yeterliklerine ilişkin "Kısmen" değeri % 20; "Çok" değeri % 23 dolayındadır. Bu bulgulardan öğretmen adaylarının "Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme Ve Değerlendirme" yeterliğine ait "Öğrencilerin Öğrenmesi Ve Gelişimi Hakkında Geri Bildirim Sağlama", "Sonuçlara Göre Öğretme-Öğrenme Sürecini Gözden Geçirme" alt yeterliklerinde kendilerini daha fazla yeterli buldukları görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde de öğretmen adaylarının öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterlik alanına ilişkin genelde olumlu görüşler bildirdiği görülmektedir. Görüşmeye katılan 30 öğrencinin yaklaşık yarısı belirtilen yeterliği tamamen kazanarak mezun olduğunu düşünmektedir. Yeterliği kazanmadığını düşünen aday sayısı oldukça düşüktür. Görüşmelerde öğretmen adayları, ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerini belirleme ve farklı ölçme tekniklerini kullanarak öğrencilerin öğrenmelerini ölçme alt yeterliğine ilişkin şu görüşleri dile getirmişlerdir:

Daha çok ölçme ve değerlendirme dersinde ölçme araçlarının hazırlanması, ölçme ve değerlendirme nasıl yapılır? Test nasıl hazırlanır? Testin kapsamı nasıl olmalı? En iyi ölçme değerlendirme nasıl yapılır? Süreci değerlendirme nasıl olmalıdır? Daha çok sürecin ölçülmesi gerektiği, ürün değerlendirmeyle sınırlı kalınmaması gerektiğini öğrendik. Bu konuda okulda aldığım ölçme ve değerlendirme dersi bana yararlı oldu.

Uygulamayla ilgili olumlu görüşlerin yanında olumsuz görüşe sahip olan, uygulama süresinin yetersizliğinden söz eden öğretmen adayları da bulunmaktadır. Teorik olarak gerekli bilgileri aldıklarını, ancak uygulama çalışmalarını ya yapmadıklarını ya da yeterli zaman ayrılmadığını belirten adayların görüşleri şöyledir:

A: Programda yer almasına rağmen biz performans, proje ödevleri, ürün dosyası konularını yeterince bilmediğimizi düşünüyoruz. Teorik olarak bu kavramları duyduk aslında ama uygulamanın nasıl olacağını bilmiyoruz.

B:Teorik olarak bilgimiz var ama yeterli olmadığımızı düşünüyorum. Mesela geleneksel ve çağdaş ölçme ve değerlendirme tekniklerini biliyoruz. Ama kendimiz hiç uygulamadık. Uygulamada sadece çalışma yapraklarını kullanabildik.

Öğretmen adaylarının bir bölümüyle yapılan görüşmelerde aynı fakülte ve aynı ders için farklı öğretim elemanlarının farklı uygulamaları nedeniyle yeterliklerin de farklı düzeylerde kazanıldığı yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Öğretim elemanlarının aynı kur tanımı içinde verdikleri derslerde izledikleri farklı yollar ve farklı bakış açıları aynı okuldaki öğretmen adaylarının yeterlik düzeylerine etki edebilmektedir.

Sonuç olarak öğretmen adayları hem anketlere verdikleri yanıtlarda hem de görüşmelerde dile getirdikleri düşüncelerinde "Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme" yeterlik alanıyla ilgili yeterlikleri öğrenim gördükleri fakültelerinde kazandıklarını düşünmektedirler.

Sınıf Öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin beşinci yeterlik alanı olan Okul, Aile ve Toplum İlişkileri yeterliğini öğrenim gördükleri fakültede ne derecede kazandıklarıyla ilgili değerlendirmelerinin analiz sonuçları Tablo 5' de yer almaktadır.

Tablo 5*Öğrencilerin Okul, Aile ve Toplum İlişkileri Yeterliğini Kazanma Düzeyine İlişkin Görüşleri*

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	F	%	f	%	F	%	F	%	f	%		
1. Çevreyi Tanıma	2	0,6	21	6,4	72	21,8	145	43,9	90	27,3	330	3,91
2. Çevre Olanaklarından Yararlanma	6	1,8	28	8,5	61	18,5	152	46,1	83	25,2	330	3,84
3. Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme	14	4,2	43	13	102	30,9	125	37,9	46	13,9	330	3,44
4. Aileyi Tanıma ve Ailelerle İlişkilerde Tarafsızlık	15	4,5	25	7,6	75	22,7	132	40	83	25,2	330	3,74
5. Aile Katılımı ve İşbirliği Sağlama	17	5,2	28	8,5	70	21,2	118	35,8	97	29,4	330	3,76

Tablo 5'e göre öğretmen adaylarının "Okul, Aile ve Toplum İlişkileri" yeterlik alanıyla ilgili olarak görüşlerinin "Oldukça" derecesinde yığılma gösterdiği görülmektedir. Alt yeterliklerin ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın "Çevreyi Tanıma" alt yeterliğine ($X= 3,91$); en düşük ortalamanın ise "Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme" ($X= 3,44$) alt yeterliğine ait olduğu görülmektedir. Bu alt yeterliğe ilişkin yüzde ve frekans dağılımlarına bakıldığında da diğer alt yeterliklerden farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Yeterliğin "Çok az" düzeyinde kazanıldığı görüşüne ait en yüksek değer olan % 13 değeri bu alt yeterliğe aittir. Yine diğer alt yeterliklere ilişkin öğretmen adayları, % 25-% 29 aralığında kendilerini "Çok" derecesinde yeterli bulurken "Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme" yeterlik alanında sadece yaklaşık % 14'ü kendini çok yeterli bulmuştur. Bu durum değerlendirildiğinde "Okul, Aile ve Toplum İlişkileri" yeterlik alanına ilişkin öğrencilerin kendilerini daha az yeterli buldukları alt yeterliğin "Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme" alt yeterlik alanı olduğu söylenebilir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde de benzer bir bu durum dikkat çekmektedir. Öğrenciler bu konuyla ilgili herhangi bir görüş ya da örnek bir uygulama belirtmemiştir. Öğrenciler anket sonuçlarını destekler biçimde daha çok bu yeterliğe ilişkin daha çok "Çevreyi Tanıma, Çevre Olanaklarından Yararlanma" ve "Aileyi Tanıma, Aile Katılımı ve İşbirliği Sağlama" alt yeterliklerine ilişkin örnek uygulama ve ders içeriklerinden bahsetmişlerdir. Bu yeterlik alanına ilişkin öğretmen adaylarının en büyük sıkıntısı öğrenilen teorik bilgilerin uygulamaya aktarılmasında yaşanan güçlükler olmuştur. Adaylar, statüleri, yetersiz uygulama süresi, uygulama öğretmenin bu konuda yetersiz olması gibi nedenlerle gereken uygulamayı yapamamaktan şikâyetçi olmuştur. Sadece teorik bilgi almamalarına rağmen bazı öğrenciler mesleğe atıldıklarında olumlu davranışlar gerçekleştireceğini düşünmektedir. Bu görüşteki öğrencilerden biri şu sözlerle durumu anlatmıştır:

Rehberlik dersinde çevreyi tanıma olsun, görüş alış verişi olsun öğrencinin ailesini tanımak, ziyaretine gitmek de bizim konumuz için uygun değil. Ancak göreve başladıktan sonra bunları yapacağımızı biliyorum. Geçen yıl dersini gözlediğim öğretmen, tüm ailelerle görüşüyordu. Öğrenciyi tanımak amacıyla gerekli bilgilere ulaşıyor ve gerekli durumlarda bu bilgilerden yararlanıyordu. Bu da öğretmenin öğrenciyi tanıma yönünden ne derece donanımlı olduğunu gösterir. Birebir ailelerle tanışmadım ama bunun öğrenci için ne denli önemli olduğunu biliyorum.

Öğretmen adayları uygulamayla ilgili bazı sorunları belirtse de görüşmeye katılanların hemen hemen tamamı aldıkları teorik eğitimin kendilerine belirtilen yeterlik alanına ilişkin alt yeterlikleri kazandırdığını düşünmektedirler. Görüşmeye katılan 30 öğretmen adayının 24'ü bu yeterliği kazandığını düşünürken; sadece 6'sı kısmen bu yeterliğe sahip olarak mezun olacağını düşünmektedir. Özellikle

Rehberlik ve Toplum Hizmetleri derslerinde bu yeterlik alanına ilişkin kazanımlar edindiklerini söyleyen adaylar, diğer derslerde de zaman zaman bu hususlara değinildiğini belirtmiştir. Bununla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Çocuğun aile yaşantısını, sosyo-ekonomik durumunu bilmenin ne derece önemli olduğunu ve bunun nasıl yapılacağını hep gördük burada. Pek çok derste gördük bunları, Rehberlik, Hayat Bilgisi Öğretimi, Topluma Hizmet dersleri. Uygulamaya dökmedik, ancak dökebileceğimizi düşünüyorum.

Sonuç olarak "Okul, Aile ve Toplum İlişkileri" yeterlik alanına ilişkin öğrenciler aritmetik ortalama sonuçlarına göre her ne kadar kendilerini "oldukça" yeterli bulduklarını belirtmişlerse de diğer yeterlik alanlarına ilişkin ortalama değerlerle karşılaştırınca daha az yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme bulguları da bu durumu destekler niteliktedir. Özellikle "Okulu Kültür Merkezi Durumuna Getirme" alt yeterliğine ilişkin görüşme bulgularına göre öğretmen adayları öğrenim gördükleri fakültelerde yeterli eğitimi almadıklarını dile getirmişlerdir.

Sınıf Öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencilerinin "Öğretim Programı ve İçerik Bilgisi" yeterliğini öğrenim gördükleri fakültede ne derecede kazandıklarıyla ilgili değerlendirmelerinin analiz sonuçları Tablo 6' da yer almaktadır.

Tablo 6

Öğrencilerin Program ve İçerik Bilgisi Yeterliğini Kazanma Düzeyine İlişkin Görüşleri

Alt Yeterlikler	Hiç		Çok az		Kısmen		Oldukça		Çok		N	X
	F	%	f	%	F	%	F	%	f	%		
1. Türk Milli Eğitiminin Amaçları ve İlkeleri	7	2,1	27	8,2	70	21,2	119	36,1	107	32,4	330	3,88
2. Özel Alan Öğretim Programı Bilgisi ve Uygulama Becerisi	4	1,2	23	7	96	29,1	142	43	65	19,7	330	3,73
3. Özel Alan Öğretim Programını İzleme-değerlendirme ve geliştirme	9	2,7	25	7,6	107	32,4	129	39,1	60	18,2	330	3,62

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının "Program ve İçerik Bilgisi" yeterliğine ilişkin görüşleri "Oldukça" seçeneğinde yoğunlaşmış olup, alt yeterliklere ilişkin yüzde ve frekanslar incelendiğinde adayların "Türk Milli Eğitiminin Amaç ve İlkeleri" alt yeterliğini kazanma düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan 330 öğrencinin yaklaşık üçte biri (% 36,1) "Oldukça"; diğer üçte biri de (% 32,4) "Çok" düzeyinde yeterlikleri kazandığını belirtmiştir. "Özel Alan Öğretim Programı Bilgisi ve Uygulama Becerisi" alt yeterliği ile "Özel Alan Öğretim Programı İzleme-Değerlendirme ve Geliştirme" alt yeterliğine ait değerler birbirine yakın olup "Kısmen" ve "Oldukça" seviyelerinde yoğunlaşmaktadır. Belirtilen bu iki alt yeterlik alanına ilişkin öğretmen adaylarının yaklaşık % 30'u "kısmen"; % 40'ı da "Oldukça" düzeyinde kendilerini yeterli görmektedirler. Adayların yaklaşık % 7-8 civarı her bir alt yeterliği "Çok Az" kazandıklarını düşünmektedir.

Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmelerde de anket verilerini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Program ve içerik bilgisi yeterlik alanını oluşturan üç alt yeterlikle ilgili görüşlerin dağılımı ankete verilen yanıtlarla paralellik göstermektedir. Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkelerini bilme; plan ve uygulamalarına yansıtma alt yeterliğine ilişkin öğretmen adayları anket verilerine göre kendilerini "Oldukça" ve "Çok" yeterli gördüklerini belirtmiştir. Görüşmelerde de 30 öğretmen adayının 22'si

tamamen bu yeterliği kazandığını dile getirmiştir. Bu durumda her iki ölçme aracının sonuçlarına göre sınıf öğretmenliği programında gerçekleştirilen öğrenme-öğretme süreçlerinin "Türk Milli Eğitiminin Amaç ve İlkelerini Bilme"; "Plan ve Uygulamalarına Yansıtma" alt yeterliğini kazandırdığı düşünülebilir. Bu konuyla ilgili olarak öğretmen adayları görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Türk Milli Eğitiminin amaçlarını okula geldiğimiz yıl Eğitime Giriş dersinde öğrenmiştik. Bir de İlköğretimde Sorunlar dersinde gördük, daha sonra pek değinilmedi. Derslerin içeriğinden dolayı öğrenmiş olduk. Eğitim fakültesine girdiğimiz anda bununla ilgili bir şeyler öğrendik. Genel amaçlar ve özel amaçlar nedir, birbirine ilişkisi nasıldır. Eğitimin felsefesi nedir, ne üstüne kuruludur? Bunlarla ilgi bir takım bilgiler öğrendik. Ancak program geliştirme dersi almadık. Bu nedenle bu içerikteki konuları pekiyi bilmiyoruz.

Öğrencilerin pek çoğu Türk Milli Eğitiminin amaçlarını, genel ve özel amaçları öğrendiklerini belirtirken, bu amaçların plan ve uygulamaya yansıtılması ile ilgili sorunlar yaşayabilmektedirler. Son yıllarda MEB tarafından her ders için hazırlanan Öğretmen Kılavuzu nedeniyle artık öğretmenlerin çoğu yıllık, günlük ve ünite planı yapmamaktır. Bazı fakültelerde bu nedenle planlama ile ilgili konular ayrıntılı verilmemektedir. Bu nedenle öğretmen adayları Milli Eğitimin amaçlarının planlama ve uygulama sürecine nasıl dahil edildiğini somut olarak görememektedir. Bazı öğrenciler kendi kendilerine mantık yürüterek bu konudaki işleyişi çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Az sayıda da olsa bazı öğrencilerin görüşlerinden Türk Milli Eğitiminin amaçları ve özellikle bu amaçları plan ve uygulamaya yansıtma yeterli olmadıklarını düşünmektedirler:

Ben bu konuda çok çok yetersiz olduğumu düşünüyorum. Nedeni de genel olarak Türk Milli Eğitimi tartışır durumdayız. Derse gelen her hocamız bir eksiğe değiniyor ve bunun eleştirisi yapıyor. Alternatif düşünceler nedeniyle benim zihnimde tam olarak bir fikir oluşmadı. Hani yüzeysel, genel amaçlar, uzak hedefler nedir bunları biliyorum. Ama bunları planlamaya nasıl aktarırım, uygulamada neler yaparım bununla ilgili bilmiyorum.

Özel Alan Öğretim Programı Bilgisi ve Uygulama Becerisi ve Özel Alan Öğretim Programı İzleme-Değerlendirme ve Geliştirme alt yeterliğine ilişkin daha çok "Kısmen" düzeyinde kendilerini yeterli olarak görmektedirler. Öğretmen adaylarının üçte ikisi bu alt yeterliklerde kısmen; kalan üçte biri de tamamen düzeyinde kendilerini yeterli hissetmektedir. Oysa anketlerde öğrencilerin çoğunlukla "Oldukça" düzeyinde kendilerini yeterli gördükleri belirlenmiştir. Veriler arasındaki bu farklılığın nedeni öğrencilerin teoride program ve içerik bilgisi aldıklarını ancak uygulamada bu bilgileri nasıl kullanacaklarıyla ilgili gerekli donanımına sahip olmadıklarını belirtmeleriyle açıklanabilir. Çünkü görüşmelerde sıkça program ve içerik bilgisinin, program öğelerinin bilgi düzeyinde kendilerine verildiği ancak derslerin planlamasında, işlenişte ve değerlendirmede bu bilgileri nasıl kullanacakları konusunda yeterli olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Öğretmen adayları uygulama okullarında yaptıkları gözlemler sonunda programın okullarda uygulanışı ile onlara fakültede verilen eğitim arasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, öğretmen adayları tarafından özel alan programlarını uygulama ve değerlendirme yeterliklerini kazanmalarında bir engel olarak görülmektedir. Öğretmen adaylarının özel alan öğretim programının amaç, ilke ve yaklaşımını plânına yansıtmasıyla ilgili olarak yapılan incelemede plan yapan adayların on tanesinin bu performansı gösterdiği görülmüştür. Üç aday performansı kısmen gösterirken, yedi aday kılavuzu kullandıkları gerekçesiyle plan yapmamıştır. Adayların günlük planlarında belirttikleri kazanımlar, kullandıkları yöntem ve teknikler özel alan programında yer alan ilke ve yöntemlerle örtüşmektedir. Ayrıca adaylar planlarında belirttikleri etkinlikleri gerçekleştirme çabası içinde olmuştur.

Özet olarak sınıf öğretmenliği eğitimi veren beş fakültede yapılan araştırmalar sonucu Program ve İçerik Bilgisi yeterlik alanına ilişkin farklı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu konuyla ilgili daha önceki yıllarda bağımsız bir ders varken şu anki uygulamada bu dersin konuları Öğretim İlke ve Yöntemleri, Planlama ve Değerlendirme ya da öğretim dersleri içinde bir bölüm olarak verilmektedir. Bu

uygulama fakülteden fakülteye değişiklik göstermektedir. Dersler ve uygulamalar arasındaki bu farklılık, farklı nitelik ve yeterlikte öğretmen adaylarının mezun olmasına neden olmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Sınıf Öğretmenliği programlarının ÖMGY'yi kazandırma düzeyine ilişkin son sınıf lisans öğrencilerinin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin altı genel yeterlik alanıyla ilgili olarak anket sonuçlarına göre çoğunlukla “Oldukça” ve “Çok” düzeyinde kendilerini yeterli gördükleri belirlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde çoğunlukla anket bulgularını destekleyen görüşlere ulaşılsa da zaman zaman bu durumun tersine, yeterliklerin kazanılmadığı görüşü dile getirilmiştir. Anket sonuçlarıyla görüşmelerde elde edilen veriler arasındaki bu farklılığın, öğretmen adaylarının bazı alt yeterliklerin içeriğini tam olarak kavrayamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Görüşmelerde verilen yardımcı kavramlar ışığında alt yeterliklerin anlaşıldığı sonucu gözlenmiştir. Görüşme bulgularına göre öğretmen adayları ÖMGY'nin yeterince kazanılamamasını, öğretmenlik uygulamasının süre ve içerik olarak yetersiz olmasına bağlamaktadırlar. Öğretmen adaylarına ilişkin, öğretmenlik uygulaması sırasında yapılan gözlemlerden elde edilen bulgular, özellikle “Öğrenme ve Öğretme Süreci” yeterlik alanına yönelik performans göstergelerinin beklenen düzeyde gerçekleştirilmediği yönündedir. Teorik bilgilerin uygulamaya yeterince aktarılamamasının bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülebilir. Ayrıca öğrenciler, öğretim elemanlarının eğitim ve öğretime ilişkin bakış açılarının, sınıf içinde ve ders dışındaki uygulamalarının kendilerine örnek oluşturduğunu düşünmektedirler. Taşdemir (1995)'in yaptığı araştırma sonucuna göre ise sınıf öğretmeni yetiştirme programıyla sınıf öğretmeni adaylarının genel kültür, alan bilgisi, öğretimi planlama ve uygulama yeterlikleri “kısmen yeterli” düzeyde kazandırılmaktadır. Aynı araştırma için öğretmen adaylarının özel alan yeterliklerinin ise “yeterli” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada öğretmen adaylarının yeterliklere sahip olma düzeyini belirlemek için öğrenci, öğretmen ve öğretim elemanın ortak görüşleri alınmıştır..

Öğretmen adaylarının bazıları yeterliklerin teorik derslerle yeterince kazanılamayacağını, uygulama çalışmalarının bu yeterliklerin kazanılmasında önemli yeri olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında adaylar, uygulama süresinin yetersiz olduğunu da dile getirmişlerdir. Benzer bulgular, Özdemir (2005) tarafından yapılan bir araştırmayla ortaya konmuştur. Bu araştırmaya göre yeni mezun olmuş ve iş başında öğretmenler, eğitim aldıkları fakültede uygulama ve teori arasındaki bağı kurma yeterliğini yeterince kazanmadıklarını, okullarda yapılan staj uygulamalarına yeterince önem verilmediğini dile getirmişlerdir. “Öğretmenlik Uygulaması II” dersi kapsamında öğretmen adaylarının gözlenmesi ve ÖMGY'nin gözlenebilir performans göstergelerini ne derece gerçekleştirdiklerini belirlenmesi sürecinde adayların anketlere verdikleri yanıtlarla ve görüşme bulgularıyla tutarlı olmayan uygulamaları dikkat çekmektedir. Gözlem puanlarıyla uyum içinde olmayan yeterlik anketi puanları ve görüşme bulguları öğretmen adaylarının kendi durumlarını değerlendirmelerinde yeterince sağlıklı geri bildirimler alamadıklarını ya da kendilerini değerlendirmede yeterli bilinç düzeyinde olmadıklarını düşündürmektedir. Oysa öğretmen adaylarının eğitimleri sonrası atılacakları meslek yaşamlarında doğru davranışlar ve uygulamalar sergileyebilmesi için hizmet öncesi süreçte doğru geri bildirimler alması ve sağlıklı öz değerlendirme yapabilme bilincine ulaşması beklenmektedir. Öğretmen adaylarının eğitimleri süresince almış oldukları teorik bilgileri başarıyla gerçekleştirebilmesi, nitelikli ve yeterli bir uygulama sürecine bağlıdır. Bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumların öğretmenlik uygulaması sürecini hem nitelik hem de nicelik bakımından gözden geçirmesi, bu süreçte adayların gözlem ve takibini yapan öğretim görevlilerinin görev ve sorumluluklarını yeniden belirlemesi gerekmektedir

Dawalt ve Ball (1987), öğretmen yetiştirme programlarının tek başına yeterli olmadığını, öğretmenliğe hazırlık eğitimi altında okullarda uygulamaya yönelik hazırlanan programın destek olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen görüşmelerin en çarpıcı ve ortak noktası da öğretmen adaylarının bu konudaki beklentileridir. Adaylar öğretmenlik

mesleğinin sadece okulda verile teorik bilgilerle gerçekleştirilemeyeceğini dile getirmiş ve uygulama sürecinin hem nitelik hem de nicelik olarak yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle eğitimlerinin son yılında tam zamanlı olarak okullarda staj görmeleri gerektiğini ve bu süreçte kendilerini yeterli donanıma sahip öğretmenlerin izlemesini, rehberlik etmesini önermişlerdir. Adams ve Krockover (1997), aday öğretmenlerin ilgi ve niteliklerini belirlemeye yönelik çalışmada da öğretmen adaylarının özellikle öğrenci merkezli eğitim, genel pedagoji ve öğrenme stratejilerini de içine alan ders tasarım bilgileriyle uygulama sırasındaki tasarım çalışmaları arasındaki tutarsızlıkları saptamak amacını taşımaktadır. Araştırma bulguları mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin eğitimleri sırasında öğretmenlik uygulamasına daha fazla süre ayrılmasını önerdikleri yönündedir.

Yurt dışında eğitimde başarılı sayılan ülkelerin eğitim sistemleri ve eğitimin gelişim tarihi incelendiğinde öğretmen yetiştirme sistemlerine verdikleri önem ve öncelik dikkati çekmektedir. Ülkeler eğitim sistemlerindeki yeni düzenlemelere hizmet öncesi ve hizmetiçi öğretmen eğitimlerinde yenileşme hareketleriyle başlamakta ya da diğer eğitim reformlarıyla öğretmen eğitimi çalışmalarını eş zamanlı olarak gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle Türkiye’de de benzer olarak yapılan tüm eğitimde yenileşme hareketlerine, hem hizmetiçi hem de hizmet öncesi dönemde öğretmen eğitimine yönelik faaliyetler bütünleştirilmelidir. Bu amaçla öğretmen yetiştirme sistemindeki uygulamaların nasıl olduğunu irdelemek, şu andaki işleyiş hakkında kıymetli veriler ortaya koyacağından önemlidir. Bu ihtiyaca cevap veren bilimsel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Ayrıca mevcut öğretmen yetiştiren üniversitelerdeki kuramsal ve uygulama düzeyindeki farklı uygulamalar araştırılarak örnek etkinliklerin diğer üniversitelerle paylaşımı sağlanabilir. Bu amaçla bu araştırma kapsamı dışındaki öğretmen yetiştiren diğer eğitim fakültelerinde ÖMGY temelinde, gerçekleştirilen etkinliklerin değerlendirilmesine yönelik bilimsel araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

- Acar, F. (2005). *Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programından mezun olan öğretmenlerin Türkçe, sosyal bilgiler, matematik ve fen bilgisi alan öğretimi yeterliklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Ankara.
- Adams P.H. and Krockover G.H. (1997). Concerns and perceptions of beginning secondary science and mathematics teachers. *Science Education*, 81, 29-50.
- Buchberger, F. , Campos, B. P., Kallos, D. , Stephenson J. (2000). Green paper on teacher education in europe. high quality teacher education for high quality education and training tematc netwwok on teacher educaation in europe. *TNTEE and the Editors*.
- Budak,Y. (2009). Mesleki eğitimde ihtiyaç analizi ve işlevsel eğitim programı. *Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 65 (75-85).
- Budak,Y. (2011). Image of ideal teacher at Turkish young teacher candidates. *International Journal of Edcational Reform*, 20 (15-25).
- Celep, C. (2004). *Meslek olarak öğretmenlik*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Dewalt, M. and Ball, D. W. (1987) Some effects of training on the competence of beginning teachers. *Journal of Educational Research*, 80 (6), 343-47.
- Gökçe, E. (1999). *İlköğretim öğretmenlerinin yeterlikleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, E. (2000). Yirmibirinci yüzyılın öğretmeni. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Cilt: 270, 21-26.
- Gürkan, T., Gökçe, E. (1999). *Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde ilköğretim*. Siyasal Kitabevi. Ankara.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 35, 1, 1-14.
- Küçükahmet, L. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Malm, B. (2009). Towards A new professionalism: Enhancing personal and professional development in teacher education. *Journal of Education for Teaching*. 35, 1, 77-91.
- Myers, D. (1973). *Teacher power*. Lexington, Mass.: Lexington Books.
- Navarro, J.C. (2000). The teaching profession-beyond training. *Techknowlogia*, November/December http://www.techknowlogia.org/TKL_active_pages2/CurrentArticles/main.asp?IssueNumber=8&FileType=HTML&ArticleID=206 adresinden 15 Mayıs 2010 tarihinde erişilmiştir.
- NCATE (2002). Professional standards for the accreditation of schools, colleges, and departments of education. Wasington: Copyright. University Of Virginia.
- NcNess, E., Broedfoot, P., Osborn, M. (2003). Is the effective ompromising the affective? *British Educational Research Journal*. 29(2).243-257.
- OECD (2004). Learning for tomorrow's world of first results from PISA 2003. The learning environment and organisation of schooling.
- Özdemir, A. (2005, 22-24 Eylül). *Öğretmen Yetkinliğinde Hizmetiçi Eğitim*. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu'nda sunuldu, Ankara.
- Özdemir, S., Yalın, H.İ. (1998). *Her yönüyle öğretmenlik mesleği*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Rice, J. K. (2003). *Teacher quality understanding the effectiveness of teacher attributes*. Washington: Economic Policy Institute.
- So, W., Cheng, M., Tsang C. (1996). An impact of teaching practice: Perceptions of teacher competence among student-teachers. *Journal of Primary Education* V. 6 No, 1 – 2
- Sönmez, V. (2000). Programlandırılmış öğretimle öğretmen yetiştirme. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1(1) s.1-8
- Şahin, A. E. (2006). Meslek ve öğretmenlik. V. Sönmez (Yay. Haz.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (ss. 261-306). Ankara: Anı Yayıncılık. 1(1), s.47-54
- Whitaker, T. (2006). Study guide. what great teachers do differently 14 things that matter most. Larchmont: eye of education.
- Taşdemir, M. (1995). *İlkokul öğretmeni yetiştirme programının öğretim elemanı, öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Zirve Yayınevi.
- Varış, F. (1973). *Cumhuriyetin 50. yılında türkiye'de öğretmen yetiştirmede karşılaşılan birkaç sorun 50.yıla armağan*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi